

CAPITOLUL 1

Bazele conceptuale ale evaluării programelor

1.1. Definiții ale evaluării programelor

Evaluarea programelor, la modul general, a debutat ca un domeniu practic și a devenit o disciplină recunoscută a cercetării științifice începând cu anul 1960. Pe parcursul evoluției acestui nou domeniu s-au remarcat o serie de dispute privind terminologia, metodologia și etica evaluării.

În 2004, Fitzpatrick, Sanders și Worthen au identificat aproape 60 de modele de evaluare a programelor apărute între 1960 și 1990¹.

Anul 1965, a fost important prin startul masiv al Statelor Unite ale Americii în derularea unor programe destinate combaterii sărăciei denumite generic „War of Poverty” – „Război împotriva sărăciei”. Un pachet de reforme în educație, sănătate, protecție socială și protecția mediului făceau parte din planul președintelui Lyndon Baines Johnson de a reconstrui Statele Unite ale Americii drept o „Mare Societate”.

În 1960, în pofida climatului de prosperitate, studiile arată că aproape un sfert din familiile americane trăiau sub limita sărăciei. Regiuni întregi nu beneficiaseră de prosperitatea economică din perioada postbelică. Mai mult, evoluția

¹ Fitzpatrick, J.L., Sanders, J.R., Worthen, B.R., (2004), *Program Evaluation*. (3rd Edition) Boston: Pearsons

tehnologică din industrie îi lăsase pe cei nepregătiți, pentru boom-ul economic, fără locuri de muncă. În 1964, 44% din persoanele peste 65 de ani nu aveau asigurare de sănătate. Starea precară de sănătate, datorată înaintării în vârstă determina intrarea lor automată în rândul celor săraci. În realitate, mai mult de unul din trei cetățeni americani de peste 65 de ani trăiau sub limita sărăciei. Prin urmare, președintele Johnson a considerat că „Războiul împotriva sărăciei” trebuia să ocupe centrul preocupărilor pentru construirea „Marii Societăți”.

Evaluarea programelor s-a lansat prin asumarea acestor două constrângeri, dar și prin adoptarea sistemului de bugetare „Planning-Programming Budgeting System” care încuraja monitorizarea și evaluarea programelor. Opinia publică a devenit din ce în ce mai precaută, cerând dovezi pentru succesul programelor care urmau să fie susținute din bani publici².

În aceste condiții, evaluarea a cunoscut un adevărat „boom”, numărul celor care o consideră esențială pentru reușita unui program crescând spectaculos.

După acest moment, evaluarea programelor se diversifică metodologic neîncetat, depășind granițele Statelor Unite ale Americii și devenind extrem de utilă într-o sferă din ce în ce mai largă de preocupări.

Evaluarea programelor este o etapă specifică, extrem de utilă în planificarea și managementul programelor, o **tehnică de cercetare** și un **instrument** pentru realizarea politicilor educaționale, fiind utilizată cu succes de către managerii instituțiilor furnizoare de programe de formare pentru cadrele didactice.

² http://en.wikipedia.org/wiki/Watts_Riots

De-a lungul evoluției sale, evaluarea programelor a avut numeroase definiții. O sinteză a definițiilor evaluării date de diferite dicționare relevă anumiți termeni-cheie: determinarea meritului, a valorii, estimarea, aprecierea etc. Evaluarea programelor este strâns legată de sensul acestor termeni, fără a se rezuma însă la ei.

În definițiile evaluării programelor apar, de asemenea, ca o constantă o serie de elemente legate de metodologia evaluării.

Sorin Dan Șandor descrie sintetic faptul că „pentru un program, evaluarea implică o analiză sistematică cu scopul de a afla dacă și în ce măsură programul a fost implementat conform intențiilor și și-a atins obiectivele”³.

Comisia Uniunii Europene propune cinci criterii determinante în evaluarea programelor:

- relevanță,
- eficiență,
- eficacitate,
- sustenabilitate,
- impact⁴.

Pornind de la aceste dimensiuni, se poate defini **evaluarea programelor** ca fiind **procesul prin care, cu ajutorul unor metode și instrumente specifice, se poate măsura gradul în care programele au obiective și rezultate relevante, resursele sunt consumate economic, pentru a atinge obiectivele propuse, dacă programul are șanse de**

³ Șandor, S.D., (2005), *Analiză și cercetare în administrația publică*, Ed. Accent, Cluj Napoca

⁴ www.evaled.info

a continua și după încheierea finanțării, măsura în care activitățile își ating grupul țintă și dacă impactul lor este resimțit pe termen lung.

În aceste condiții trebuie făcută diferența între **evaluarea programelor** (*proces secvențial*) și **monitorizarea programelor** (*proces continuu* de colectare a datelor în timpul implementării unui program).

Așadar, „termenul de evaluare se referă la activitatea de colectare, analiză și raportare sistematică a informațiilor care pot fi utilizate pentru schimbarea atitudinilor și pentru îmbunătățirea unui program”⁵.

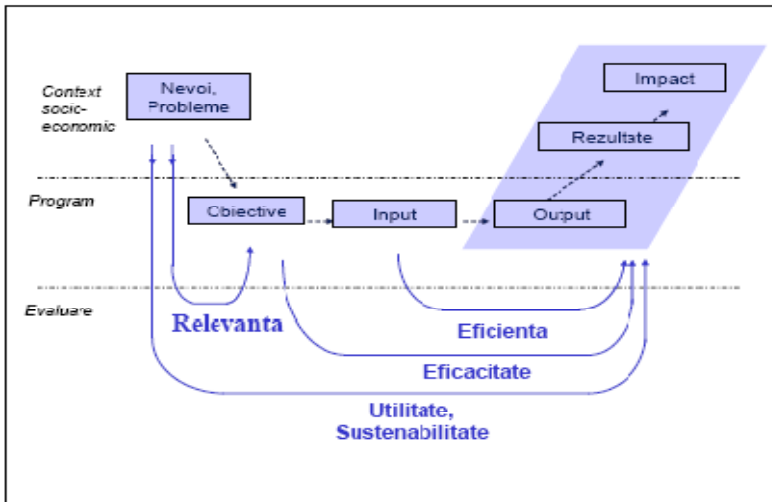
Sintetizând, se pot identifica următoarele **elemente esențiale ale unei evaluări a programelor**:

- este un instrument util în managementul programelor,
- implică aprecieri pe baza unor criterii,
- este utilă în toate stadiile dezvoltării unui program: în stadiul de design, înainte de implementare – evaluare ex-ante, în timpul implementării – evaluarea interim, ulterior implementării – evaluarea ex-post,
- este un proces explicativ, pornind de la anumite întrebări, găsește răspunsuri,
- este o activitate sistematică și implică: colectarea datelor, analiza lor, compararea lor pe baza anumitor criterii,
- stă la baza luării unor decizii în legătură cu programul evaluat: continuarea, modificarea, renunțarea.

Abordarea evaluării programelor propusă de Comisia Uniunii Europene este apropiată de definiția dată evaluării de

⁵ Allum, N.C., Bauer, M.W., Gasgell, G., (2000), *Quality, Quantity and Knowledge interests*, Sage

către Patton: „Evaluarea este colectarea sistematică de informații despre activitățile, caracteristicile și rezultatele programelor pentru a fi utilizate de anumite persoane, cu scopul de a reduce nesiguranțele, pentru a spori eficacitatea și a lua deciziile oportune în legătură cu programele respective”⁶.

Relevanța se referă la măsura în care programul analizat reușește să răspundă nevoilor reale ale actorilor implicați. Un program de formare este relevant dacă pe tot parcursul implementării sale ține cont de nevoile, problemele care l-au generat. Un program de formare devine irelevant în momentul în care, pe parcursul derulării sale, eșuează în acoperirea nevoilor, problemelor pe care își propune să le acopere sau le acopere în mod defectuos.

⁶ Patton, M.Q., (1997), *Utilization-focused evaluation*, 2nd edition, Sage

Eficacitatea are în vedere măsura în care programul de formare își atinge obiectivele propuse și corespunde nevoilor, problemelor identificate în faza de design (proiectare).

Eficiența ia în calcul aspectul financiar al programelor de formare. Ea are în vedere următoarele aspecte:

- Ar fi putut fi obținute aceleași rezultate dar cu mai puține resurse?

- Sunt costurile programului de formare prea ridicate?

Cu cât?

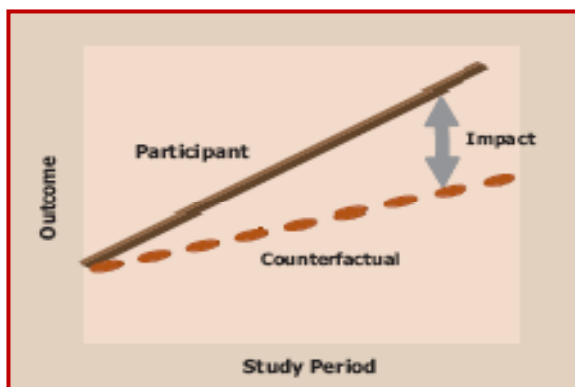
- Chiar dacă sunt atinse obiectivele, programul este prea costisitor pentru a fi continuat? De ce?

Sustenabilitatea se referă la continuarea programului de formare și după întreruperea finanțării din sursa inițială. Aceasta evaluare ridică următoarele întrebări:

- Efectele programului continuă după încheierea implementării? Cum?

- Pot fi identificate surse alternative de finanțare? Cine? Ce? Cât?

Impactul reprezintă efectul net pe care un program de formare îl produce. Datorită variabilelor externe, distorsionante, impactul unui program de formare este greu de calculat, de cele mai multe ori.

Este greu să fie stabilit efectul unui program de formare într-un context extrem de complex, cum este cel educațional. Totuși, folosind metode adecvate, este posibil, cu o marjă de eroare asumată să fie găsite răspunsuri pentru următoarele întrebări:

- Ce schimbări au rezultat în urma programului de formare?

- Există alte beneficii ale programului de formare, altele decât cele preconizate?

O altă accepțiune a impactului unui program de formare este aceea în care impactul reprezintă efectele unui program de formare, pe termen lung.

Elaborarea unui program pornește de la identificarea anumitor nevoi, probleme în contextul social, economic, educațional. Pasul următor constă în proiectarea programului, moment care presupune identificarea scopului, a obiectivelor, a beneficiarilor direcți și indirecti, a resurselor umane, a resurselor financiare, a resurselor de timp, a resurselor informatice, a resurselor de putere și autoritate, a potențialilor parteneri,